

DAGENS FRÅGOR

Damnatio memoriae

Innan de romerska kejsarna ännu blivit gudar redan i livet kunde de efter döden genom en högtidlig akt upptagas i gudarnas krets. Men de kunde också efter döden ställas till ansvar för sina gärningar. Hade en romersk kejsare besudlat sitt namn och det romerska rikets ära genom vederstygglig grymhet kunde senaten döma till förbannelse över hans minne. Hans statyer och monument förstördes, hans namn skulle hemfalla åt glömskan. Av de kejsare, som drabbades av denna eftervärldens dom brukar ju särskilt Caligula och Nero hänföras till kategorien »die absoluten Bösewichter».

Över en sentida personlighet av samma kategori, f. d. generalsekretären i Sovjetunionens kommunistiska parti Josef Stalin har nu äntligen det ryska folket fällt domen: »damnatio memoriae». Hans lik har flyttats från helgedomen på Röda Torget, där Lenin nu blir ensam kvar som kommunistisk avgudabild. Stalins statyer röjs undan och hans namn försvinner från gator och torg. Inte ofta har kommunismens karaktär av pseudo-religiös rörelse avslöjats så tydligt för en häpnande — och småleende — yttervärld.

Utstötandet av Stalin ur den kommunistiska gudakretsen ger emellertid anledning icke bara till intressanta historiska paralleller utan också till

politiska slutsatser av verklig betydelse.

Någonting för Chrusjtjov och partiet mycket allvarligt måste ha inträffat i partikongressens slutskede. Chrusjtjovs inledande tal vid kongressens början präglades nämligen av en viss måttfull uppskattning av Stalin, som alls ej kan förenas med den kör av förbannelser över den döde tyrannens minne, som han nu dirigerar. Trots det noggranna urvalet av delegater till kongressen kunde tydligen opinionen där inte styras. Det blev nödvändigt att tillmötesgå den genom att instämma i ropen mot Stalin. För Chrusjtjov har detta två konsekvenser, ingendera behaglig. Alla kongressens delegater visste naturligtvis att Chrusjtjov själv hade sitt stora medansvar för Stalins ogärningar. Furtseva — hans egen f. d. väninna och trofasta hjälp — hade det dåliga omdömet att påpeka att hela Centralkommittén under Stalins tid bar allmänt medansvar för vad som hände. (Hon blev inte heller återvald till C. K.) Chrusjtjov har nu anledning reflektera över hur länge det kan dröja innan hans namn kommer med i bilden vid utkrävandet av ansvaret för den stalinistiska politiken.

En viktigare slutsats gäller konsekvenserna av denna folkstorm mot terrorn för partiets möjligheter att leda utvecklingen. Stalin fördöms därför att han var en terroristisk tyrann. Regimen måste därmed ha fullt

klart för sig att en allmän missnöjesopposition eller en konkurrerande partifalang inte kan bekämpas med terrorn som vapen utan de största risker för inre stridigheter av allvarligaste slag. Med 1958 års reformer av strafflag och straffprocess har i Sovjetunionen etablerats vissa grundläggande garantier för rättssäkerheten. Den spontanitet med vilken det ryska folket deltar i partiets nödtvungna aktion mot Stalins eftermäle gör det sannolikt att liberaliseringen av det sovjet-ryska rättsväsendet kommer att fortsätta. Den tycks drivas fram av krafter i folkdjupen, som troligen inte kan neutraliseras utan att det sovjetiska systemet spränger sig självt. Sett på längre sikt verkar här i så fall en av de få verkligt hoppningivande faktorerna i den världspolitiska utvecklingen.

Katanga

Den svenska pressen har under de senaste månaderna i regel intagit en mot Katangas självständighetssträvanden starkt fientlig hållning.

Detta är egentligen ägnat att förvåna. Annars brukar man här i landet uppbjuda en spontan och ofta väloreflektad sympati för allt, som på något sätt kan framställas såsom en frihetsrörelse från en färgad befolknings sida. Men i fallet Katanga är det alldeles tvärtom, trots att den regim, som Katangas ledare sökt frigöra sig från, rimligen borde framstå som mera tvivelaktig i fråga om sin förmåga att bereda landet en upplyst styrelse, än vad fallet är med de flesta av de koloniala styrelser, som man i Sverige så snabbt och energiskt plägar underkänna i liknande fall.

Denna svenska bedömning utgör i viss mån en belastning för våra förbindelser med flera stater, som är våra

naturliga samarbetspartners men vilkas egna intressen eller allmänna europeiska lojalitet ej tillåter dem att se utvecklingen genom dylika färgade glasögon. Det svenska synsättet ter sig än mera diskutabelt, om man betraktar förhållandena i Kongo ur historisk och etnografisk synpunkt. Belgiska Kongo, sådant det ses på kartan, är en fullständig artificiell skapelse, utan historisk hävd och utan nationell enhet, tillkommen uteslutande genom Leopold II:s företagsamhet och Stanleys energi. Landet är i själva verket bebott av ett stort antal större eller mindre folk och stammar med vitt skilda tungomål och med boplattningsområden, som i många fall sträcker sig långt utanför Kongos politiska gränser. Kung Leopolds Kongo-stat skapades i själva verket genom individuella fördrag, som Stanley slöt med drygt 500 oberoende hövdingar av växlande storleksordning. Den kongolesiska enheten är alltså en alldeles ny och kortvarig skapelse av den kolonialregim, som man i alla andra sammanhang här i Sverige knappast har ord nog starka för att utdöma. Det saknas principiella skäl, varför denna konstlade enhet efter kolonialregimens upphörande skulle bestå — om inte befolkningen i de olika större delområdena av ekonomiska eller andra grunder själv verkligen önskar ingå i en större enhet. Ännu mindre finns det några skäl, varför en sådan enhet, om den kan åvägabringas, nödvändigtvis skulle behöva ha en centralistisk karaktär.

Den regim i Katanga, som företräder självständighetskravet, alltså Tshombes regering, är vidare legitimerad på det enda sätt, som det rimligen kan bli fråga om, nämligen genom val. Det kan givetvis på goda grunder invändas, att val i Afrika är av rätt tvivelaktigt värde såsom uttryck för befolkningens egentliga

önsknigar. Men om man ställer sig på den ståndpunkten, bortfaller underlaget inte bara för regeringen Tshombe utan också för de nuvarande makthavarna i de allra flesta under de senaste fem åren frigjorda afrikanska staterna. Det kan vidare tilläggas, att händelserna under hösten 1961 tyder på att självständighetskravet har ett starkt underlag hos den katangesiska befolkningen. Att, som så gärna i detta sammanhang sker, skylla allt på den relativt fåtaliga skaran av s.k. vita äventyrare och desperados i Tshombes tjänst, det är väl ändå att återfalla i den »kolonialistiska» världsbild, för vilken den vite mannen stod helt i händelsernas centrum.

De motiveringar, som offentligen anförts för FN:s aktion den 13 september är ganska egendomliga. Den ena har varit, att Kongo inte skulle vara ekonomiskt livsdugligt utan Katanga. Det måste väl sägas att detta hör till det besynnerligaste, som framförts i sådana sammanhang, sedan Napoleon på sin tid annekterade Holland, »eftersom landet utgjorde en uppslamning av franska floder». Bortsett från att själva det sakliga påståendet på längre sikt förefaller ganska tvivelaktigt med tanke på det egentliga Kongos latent resurser, innesluter själva resonemanget, om det skulle accepteras i den moderna folkrätten, stora faror för varje svag stat, som inom sina gränser äger gruvfyndigheter eller andra naturtillgångar, vilka med något sken av sannolikhet skulle kunna framställas såsom ett önskvärt komplement till en starkare grannes ekonomi. Inte minst i Sverige borde man tänka sig för, innan man hemfaller åt dylika imperialistiska tankegångar.

Det andra anförda skälet är om möjligt ännu märkligare. FN skulle ha varit tvunget att med väpnad hand in-
skrida mot Katanga, därför att annars

Léopoldvilleregeringen skulle ha öppnat fientligheter mot den utbrutna provinsen. Alltså — om ena parten i en tvist hotar att på särdeles dubiösa grunder överfalla den andra, så skall folkförbundet upprätthålla freden och aktningen för mellanfolklig rätt inte genom att hålla tillbaka den aggressiva parten (som i detta fall dessutom stod i direkt beroende av FN självt) utan genom att sätta FN-trupperna i marsch mot den part, som hotas av överfallet! Med en dylik argumentation hade man likaväl kunnat motivera en militär FN-aktion mot Portugal därför att landet inte godvilligt gav efter inför den indiska aggressionen mot Goa!

Det är emellertid uppenbart, att praktiska skäl, inte minst på det ekonomiska planet, talar för att söka få till stånd någon form av statlig förbindelse mellan Kongo och Katanga, om man kan förmå båda parterna att i godo samtycka därtill. Förliden vinter, under den kongolesiska konferensen på Madagaskar, föreföll det också som om utvecklingen var på väg i denna riktning, närmare bestämt till upprättandet av en till en början relativt löst sammanfogad kongolesisk förbundsstat, vilken med tiden måhända hade kunnat växa starkare samman under utvecklingens eget tryck. Det är djupt beklagligt, att FN inte kraftigt gynnade denna utveckling i stället för att i strid med sina ursprungligen på sommaren 1960 deklarerade principer, mer och mer ställa sina resurser till Léopoldvilleregeringens förfogande gentemot självständighetsrörelsen i Katanga.

Den vapenvila, som följde på FN-truppernas misslyckade försök i september att göra slut på Katangas oberoende ställning, blev tyvärr inte bestående utan avlöstes i december av nya och vida mera omfattande fientligheter. Otvivelaktigt har Ka-

tangamyndigheternas uppträdande under mellantiden med skäl kunnat uppfattas såsom provocerande av de lokala FN-myndigheterna. Vid ett försök att se opartiskt på vad som hänt kan man dock inte gärna komma ifrån, att FN-truppernas kraftiga upprustning, delvis med rena angreppsvapen, sammanställd med säkerhetsrådets nya resolution om användande av våld, i vissa fall av Tshombe och hans rådgivare också måste uppfattas som en provokation. Vidare må det sättas ifråga om det uppgivna skälet till den i december inledda aktionen — avlägsnandet av de mångomtalade »legoknektarna» — står i något som helst rimligt förhållande till den materiella och moraliska skadegörelse, som anstälts.

Det är möjligt att situationen i Kongo ännu kan räddas trots den i vissa hänseenden diskutabla politik, som förts från FN:s sida. Ur den fria världens synpunkt är naturligtvis den största faran att FN oavsiktligt underlättar en kommunistisk penetration genom att bryta ner den självständiga militära maktfaktorn i Katanga som kunnat utgöra en motpol till Gizenga vid sidan av den alltför svaga, inbördes splittrade och lösligt organiserade regimen i Léopoldville. Eftersom FN:s aktion mot Katanga bygger på principen att utländskt maktpolitiskt inflytande — från vilket håll det än må komma — skall hållas borta från Kongo, borde rätteligen FN nu vända sina vapen mot Gizenga för att framtvinga en avvapning av hans styrkor. Vad som väntar det övriga Kongo om Gizenga och hans soldatesk skulle få sitt maktområde utsträckt har världen fått en förvarning om genom de 13 italienska flygarnas ohyggliga öde. Enda möjligheten att undgå fortsatta väpnade konflikter i Kongo, som skulle ytterligare försena och försvåra det humanitära, sociala och ekono-

miska uppbyggnadsarbetet, synes i själva verket vara att inga andra militära förband än FN:s egna tillåtas existera där. Ett korollarium är att polisväsendet över hela landet skulle stå under FN:s direkta kontroll.

Om FN inte utsträcker sina uppgifter till en fullständig demilitarisering av landet — nu gällande resolutioner ger formell täckning för en dylik politik — måste man befara att den internationella insatsen kommer att visa sig ha varit förfelad. Dag Hammarskjöld ville först och främst förhindra att Kongo blev ett nytt Korea. Vad som hittills vunnits är endast ett uppskov.

Tyvär måste utsikterna till en FN-politik inriktad på en allmän demilitarisering i Kongo bedömas såsom små. Även om U Thant skulle engagera sig härför, skulle Sovjetunionen och med den samverkande afro-asiatiska stater resa häftigt motstånd. Därtill kommer FN:s svaga ekonomiska ställning. För närvarande torde FN:s resurser icke förslå till en utvidgad militär aktion. Snarare är det att frukta att FN inom några månader av ekonomiska skäl tvingas avstå från att fullfölja inte bara sina militära insatser utan också särskilt kostnadskrävande uppgifter inom humanitära och tekniska hjälpområden. U Thant har som bekant kraftigt varnat för följderna av FN:s nuvarande ekonomiska nödläge.

Om Gizengas förband inte avväpnats till en tidpunkt, då den militära FN-insatsen eventuellt måste avvecklas, blir faran för en militär intervention från både öst och väst (liksom från söder!) överhängande. Skulle utvecklingen tendera i den riktningen blir det all anledning för den svenska regeringen att snabbt taga fasta på ambassadör Bohemans råd (D.N. 11/12 1961) att från svensk sida överväga »att vid lämpligt tillfälle minska vår

militära insats och koncentrera oss på hjälp till Kongo av humanitär, teknisk och finansiell natur».

Storbritannien och de Sex

Något i skymundan av de stora utrikespolitiska händelserna under hösten detta år har de betydelsefulla förhandlingarna om Storbritanniens anslutning till de Sex så småningom kommit i gång. Ännu så länge har icke mycket avslöjats om dessa förhandlingar; klart är emellertid att ett positivt resultat får icke blott ekonomiska utan även politiska återverkningar av en sådan räckvidd att de väl kan mäta sig med åtskilliga mera spektakulära, men också mera tillfälliga, inslag i spelet om Berlin och kraftmätningen i Afrika.

Storbritannien går av allt att döma till förhandlingarna med en fast föresats att så långt detta är möjligt söka undanröja den misstro som särskilt i Frankrike fortfarande råder mot »det perfida Albion» och utan att — i varje fall i initialskedet — framföra några utmanande krav på modifikationer i den närmast heligt vordna Romfördragstexten. Detta är naturligtvis en nödvändig spelöppning av taktiska skäl. Det förefaller emellertid som om den också är ett tecken på Storbritanniens uppriktiga vilja att på ett avgörande sätt omorientera sin utrikespolitik och till fullo acceptera de krav, som följer av en västeuropeisk integration.

Framför allt är det som bekant tre problemkomplex som särskilt tilldrar sig intresset: jordbrukspolitiken, möjligheterna att tillgodose samväldesländernas intressen (och därmed Storbritanniens utsikter att fortfarande hålla samman denna egenartade samarbetsorganisation) samt förpliktelserna mot de övriga EFTA-staterna.

Beträffande jordbrukspolitiken kan till en början fastslås, att denna visat sig vara en av de verkliga stötestenarna redan inom sexstatsmarknaden. I samtliga medlemsstater är jordbruksbefolkningen en så betydande väljargrupp att dess intressen icke under några omständigheter kan negligeras. De skilda protektionistiska systemen måste samordnas till en enhet. Detta måste få en sådan utformning att överskottsländer, såsom Frankrike och Holland, beredas möjlighet till en lönande avsättning inom den gemensamma marknaden, i första hand i Västtyskland, som emellertid i sin tur måste ta hänsyn till den egna jordbruksnäringens intressen. Efter vad som nu kan bedömas kommer det framtida jordbruksskyddet inom sexstatsmarknaden att i princip utformas på ett sätt som erinrar om det svenska, dvs. en tillämpning av den s. k. högprislinjen med utjämningsavgifter vid import till marknaden, vilka avgifter avses fylla samma uppgift som traditionella skyddstullar. Problemet för Storbritanniens del är att anpassa den egna lågprislinjen, innebärande subventioner från statskassan till producenterna och jämförelsevis låga konsumentpriser, till det blivande västeuropeiska, principiellt helt avvikande skyddssystemet. I detta sammanhang aktualiseras givetvis också frågan om skyddet för vissa samväldesländers export till Storbritannien av jordbruksprodukter.

En lösning av det brittiska jordbrukets anslutningsproblem kan rimligtvis inte komma till stånd, förrän de Sex sinsemellan kommit överens om jordbrukspolitiken utformning.

Det förmodligen svåraste delproblemet rörande samväldesländerna gäller anpassningen av det s. k. preferenssystemet, vilket nu medger import från samväldesländerna antingen tullfritt eller till särskilda preferenstullar.

Storbritanniens strävanden därvidlag går ut på att genom olika arrangemang, avpassade efter de skilda samväldesländernas speciella behov, kompensera dessa för de handelspolitiska nackdelar som måste inträda i och med att preferenssystemets bibehållande i allt väsentligt framstår såsom en omöjlighet inom en utvidgad tullunion av Romfördragets karaktär.

Storbritanniens förpliktelser mot de övriga EFTA-medlemsstaterna är måhända ett problem av något lägre värde, hur smärtsamt det än må vara ur svensk synpunkt att konstatera detta. Medlemmarna i EFTA har visserligen gemensamt och högtidligt deklarerat att de avser att slutligt lösa sina anslutningsfrågor samtidigt och under ömsesidiga hänsynstaganden. Det är emellertid en öppen fråga hur pass mycket denna deklARATION är värd, när saken så småningom ställs på sin spets. Vad som speciellt tilldrar sig uppmärksamheten i detta sammanhang är tidsfaktorn.

Förhandlingarna mellan Storbritannien och de Sex har helt naturligt givits förtur. Allt talar för att de med hänsyn till problemens komplicerade natur blir tidskrävande. Från den gemensamma marknadens sida har dessutom deklarerats att man inte disponerar över tillräckliga personella resurser för förhandlingar med flera medlemssökande samtidigt. — Betecknande är att Danmark som lämnade in sin ansökan samtidigt som Storbritannien, ännu knappast kommit till tals med den gemensamma marknadens myndigheter. Över huvud har behandlingen av Danmark varit jämförelsevis snäv och förklaringen torde väl snarast vara den, att de danska specialönskemålen framför allt berör jordbruksprodukterna, ett problemkomplex som redan hårt frestar på sammanhållningen inom de Sex. Därjämte kommer danskarna att göra gäl-

lande vissa speciella tillmötesgåenden i fråga om särskilt utsatta industrigrenar, något som inte heller är ägnat att väcka någon omedelbar entusiasm inom den gemensamma marknaden.

Sedan väl förhandlingarna med Storbritannien och Danmark har förts i hamn, är det sannolikt, att den tid som återstår för de tre neutrala — Sverige, Schweiz och Österrike — och för Norge — vare sig nu Norge stannar för en medlems- eller associationsansökan — blir mycket begränsad. Värdet av en utfästelse från Storbritanniens sida att stå stödjande vid de neutrala ländernas sida, sedan britterna i allt väsentligt löst sina egna problem och en ömtålig tidtabell fastslagits för den definitiva sammanläggningen, kan måhända betvivlas.

Det är givetvis för tidigt att nu våga någon gissning rörande utsikterna för ett positivt resultat av överläggningarna mellan Storbritannien och de Sex. Klart är att den första optimismen efter offentliggörandet av det brittiska beslutet om medlemsansökan nu efterträts av en mera realistisk uppfattning rörande problemens svårighetsgrad. Inrikespolitiskt får den konservativa regeringen i Storbritannien dessutom med all säkerhet kraftig känning av Labours framträdande som försvarsadvokat för commonwealth-tanken.

Vad som till en början betraktades som en »90-proc. sannolikhet» har under intryck av vissa franska förhandlingsmanövrer i det inledande förhandlingsskedet och det utomordentligt svåra commonwealthproblemet så småningom reducerats till en »60-proc. eller 70-proc.» sannolikhet för ett positivt resultat. Det är inte minst mot denna bakgrund man får se den fortfarande livliga aktiviteten inom EFTA, som dock icke främst uppfattas som ett slutgiltigt alternativ utan som ett i hög grad nödvändigt kort i det nu

inledda, hårda och svåra förhandlingsspelet om en västeuropeisk ekonomisk integration.

Socialiserat företagssparande

LO-ekonomernas utredning »Samordnad näringspolitik» har på goda grunder intagit en framskjuten plats i höstens samhällsekonomiska debatt. Den är skriven av personer med stor sakkunskap och betydande inflytande, behandlar centrala och brännande frågor och ger intressanta antydningar om hur dagens herrar tänker styra utvecklingen. Den är därtill synnerligen välskriven och till synes lättillgänglig.

Ett särskilt kapitel ägnas åt »Värderingar och målsättningar». Där konstateras inledningsvis att »utvecklingen inom näringsliv och samhälle följer inga obevekliga naturlagar. Den är tvärtom ett resultat av mänskligt handlande och detta handlande betingas av individens strävanden och värderingar.» Som mål för ett fackligt näringspolitiskt program ställes de enskilda människornas möjligheter till ett rikare, för dem mer innehållsfullt liv med rätt och resurser för den enskilde att välja sin utbildning och sitt yrke efter sina intressen och anlag, sin konsumtion, sitt »sätt att leva». Sju »delvärderingar» anges som väsentliga.

Individens frihet bör lämnas så oinskränkt som möjligt. Strukturförändrande åtgärder får ej ha sådan innebörd att det uppstår starka maktkoncentrationer inom samhället, vilka på ett godtyckligt sätt och endast med hänsynstagande till egna intressen kan »tvångsstyra» konsumtionsinriktningen, kontrollera uppkomsten av nya företag och påverka inkomstbildningen och sysselsättningen.

Behovet av *trygghet* är den starkaste drivkraften i det moderna väl-

färdssamhällets utveckling. Tryggheten är också en förutsättning för frihet och effektivitet.

Mellan strävandena att bevara och utbygga *demokratien* och kravet på effektivisering kan uppkomma en konflikt som synes kunna bli mycket reell. De demokratiska formerna för spridning av makt och ansvar kan finnas bevarade, men deras reella innehåll kan successivt urholkas genom att de många enskilda medborgarna inte längre tar aktiv del i och känner ansvar för ekonomiska och politiska avgöranden. I vissa fall torde problemet kunna lösas genom att man finner nya former för medverkan och inflytande.

Det är önskvärt att en *yttre jämförelse* av inkomsterna mellan olika grupper inom samhället åstadkommes och likaså att en jämnare förmögenhetsfördelning än den nu rådande uppnås. Det framstår även som önskvärt att undvika att näringslivet får en sådan struktur att en »automatisk» förmögenhetskoncentration till några få personer eller grupper uppstår, t.ex. genom att överskotten innehållas i de »gamla» företagen eller att all investering i »nyföretagande» sker inom dessa företags ram.

Frågan hur näringslivet bör fungera måste främst bedömas ur konsumentens synpunkt (*fritt konsumtionsval*).

Större betydelse bör tillmätas olika »allmänna» behov. Att låta en fri »välförhållandenkonsumtion» svälla utan att samtidigt sörja för att utbildning, vård, kultur, vägar och kraftverk byggs ut är att skapa en bristande *social balans*, vars resultat inte kan bli annat än olyckligt.

Solidariteten måste utsträckas över landets gränser och då särskilt gälla de fattiga länderna (*solidaritet över gränserna*).

Som en första allmän målsättning för den ekonomiska politiken anges att den i fortsättningen än mer inriktas på ekonomisk expansion och stegrad produktivitet. Ett rikt och värdefullt liv för människorna kan inte skapas utan växande materiellt underlag. Målet för den ekonomiska verksamheten måste vara att ge individerna större frihet och tillfredsställelse i livet. Målsättningen preciseras i fyra punkter.

För det första måste full sysselsättning vidmakthållas.

För det andra är själva produktionsinriktningen av stor betydelse. Särskilt gäller det att uppnå en »social balans» mellan näringslivets och samhällets ianspråktagande av produktionsresurserna.

För det tredje måste också fördelningen av produktionsresultatet uppmärksammas. Den ekonomiska och sociala utjämnningen måste fortsätta.

För det fjärde måste produktionsstrukturen och själva produktionsapparaten anpassas så att samhälls- och arbetsmiljön tar bättre hänsyn till psykologiska, sociala och andra värden som är viktiga för individens trivsel och anpassning i tillvaron.

Från de angivna utgångspunkterna diskuteras kredit-, skatte-, handels-, närings-, arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken. Grundtemat i de olika förslagen är strävan efter ökad rörlighet, vilket skall uppnås genom friare kredit- och handelspolitik, aktivare näringsfrihets-, arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik, hårdare facklig lönepolitik samt övergång till bruttobeskattning. Vidare behandlas samordningen av de statsägda företagens verksamhet och inrättandet av särskilda samarbetsorgan för strukturrationalisering med företrädare för såväl arbetsgivare som arbetstagare.

Bland utredningens olika förslag har

de om bruttobeskattning och branschrationaliseringsfonder tilldragit sig största intresset. Det förstnämnda har framförts redan vid tidigare tillfällen, medan det andra torde vara nytt. Fonderna skulle bildas genom avsättningar från företagen. Storleken av dessa avsättningar skulle bestämmas vid avtalsförhandlingarna. Det framgår inte klart men resonemanget tyder på att det nu inte längre är fråga om »bruttobeskattning» utan om något slags vinstdispositioner. Utredningen anser att både företag och anställda har intresse av sådana fonder.

Huvudalternativet för arbetsgivarna anges vara lönehöjningar som drar medel från företagen och branschen.

För löntagarna skulle vinsten ligga däri att man kunde fortsätta att driva den solidariska lönepolitiken. Denna anses innebära att löntagarna i bärkraftiga företag och branscher ofta tvingas att avstå från eljest möjliga lönehöjningar. Syftet med branschrationaliseringsfonderna anges uttryckligen vara att öka kapitalbildningen utan att detta innebär en ständig förmögenhetstillväxt för kapitalägarna.

Utredningen anför att inrättandet av branschrationaliseringsfonder kan väcka betänkligheter av mera ideologisk och samhällsfilosofisk art. Konstruktionen innebär att kapitaltillväxten i samhället i motsvarande mån skulle ske i institut utan ägare, närmast i stiftelser med något diffust huvudmannaskap. Det tilläggs emellertid att utredarna själva anser att detta snarare är en förtjänst än en olägenhet.

Det har ibland påståtts att utredningen intar en överraskande positiv inställning till det privata näringslivet och den fria ekonomin. Författarna säger själva att de vid behandlingen av olika frågor helt odogmatiskt utgått från den nuvarande blandade ekonomin med inslag av både

planhushållning och marknadshushållning. Denna blandade ekonomi anses som både det mest sannolika och mest ändamålsenliga systemet för den tid programmet rimligen kan anses omfatta. Utredningen ger ett intryck av saklighet och objektivitet som förstärks av det lugna och lidelsefria framställningssättet. Det finns därför så mycket större anledning att framhålla att man i varje fall i ett avseende inte är beredd att tumma på tidigare uppfattningar.

Trots allt vad utredningen säger om nödvändigheten att trygga kapitaltillväxten, önskvärdheten av jämnare förmögenhetsfördelning och avsigidorna med det alltför stora företagssparandet ställer den sig mycket kall-sinnig till åtgärder i syfte att främja det personliga sparandet. För detta ståndpunktstagande anförs två skäl. För det första att sparstimulerande åtgärder för att få någon effekt måste göras så kraftiga att de lätt framstår som mindre rimliga ur andra synpunkter, t. ex. fördelningsmässiga. För det andra att den långsiktiga in-nehörden av sparreformer torde bli att efterfrågan, konjunktur och sys-selsättning primärt sänks, vilket strider mot fullsysselsättningsmålet.

Mot det första skälet kan anföras att sparstimulerande åtgärder under alla förhållanden måste leda till en betydligt jämnare fördelning av förmögenhetsökningen än den nuvarande. Mot det andra kan sägas att när det personliga sparandet ökar så minskar behovet av företagssparande och kollektivt sparande. Ökningen av det personliga sparandet kompenseras av förändringar i inkomstströmmarna,

varför den privata konsumtionen kan fortsätta att liksom hittills stiga i den takt som möjliggöres av produktionsökningen.

När det gäller att trygga kapitaltillväxten, tillgodose önskemålet om jämnare fördelning av förmögenhetsökningen och komma till rätta med det alltför stora företagssparandet sammanfaller LO-utredningens syften med högerpartiets strävanden att förverkliga den egendomsägande demokratin. Lösningarna är däremot diametralt motsatta. Den självägande demokratin innebär att kapitalbildningen skall ske genom ett allmänt och finfördelat personligt sparande som över den fria kapitalmarknaden tillförs de investeringsändamål som under rådande förhållanden befinnes mest motiverade. LO-utredningen vill konservera och socialisera företags-sparandet och koncentrera dispositionsrätten till en liten krets karriärklättrare i organisationsväsendet.

Det är intressant att kunna konstatera att den politiska kampen mellan kollektivistisk och borgerlig uppfattning av allt att döma kommer att gå vidare och att det blir äganderätten till produktionsmedlen och fördelningen av förmögenhetstillväxten som i fortsättningen befinner sig i brännpunkten. På den kollektivistiska sidan tycks man spekulera i att företagsledarna är så fixerade vid självfinansieringen att de, hellre än att uppge den för att i stället bestrida sina utbyggnadskostnader genom medelsanskaffning på kapitalmarknaden, föredrar att företags-sparandet socialiseras.